

СПОРТ МАЖМУАЛАРИНИ ЛОЙИХАЛАШ ВА ҚУРИШ ПРИНЦИПЛАРИ

*Хоразм вилояти Урганч Давлат Университети
техника факультети архитектура кафедраси
укитувчиси Маткаримов Алишер Исмоилович*

КИРИШ

СПОРТ (инг. sport — ўйин) — жисмоний маданиятнинг таркибий қисми, жисмоний тарбия воситаси ва усули, жисмоний машқларнинг турли мажмуалари бўйича мусобақалар ташкил этиш, тайёрлаш ва ўтказиш тизими. Спортнинг мақсади кишиларнинг соғлиғини мустаҳкамлаш ва умумий жисмоний ривожлантириш билан бирга Спорт мусобақаларида юқори натижа ва ғалабаларга эришишдир. Дастлабки Спорт мусобақалари Юнонистонда мил. ав. 1580 й. да бўлиб ўтган. 19-а. нинг 2-ярмида, айниқса, 1894 й. Халқаро олимпиада қўмитаси ташкил қилинганидан кейин Спорт жуда тез ривожлана бошлади. 1896 йилда биринчи замонавий Олимпиада ўйинлари ўтказилди. Тараққиёт жараёнида Спорт жисмоний тарбия доирасидан чиқиб, мустақил умуммаданий, сиёсий, эстетик, иқтисодий аҳамият касб этди. Спорт дустона халқаро алоқаларни кенгайтиришга, халқларнинг узаро бир бирини тушуниши ва дўстлиги ривожланишига хизмат қилмоқда. 19-аср ўрталаридан бир неча Ғарб мамлакатларида профессионал Спорт ривожлана бошлади. У томошабоплиги, бизнесга айланиб, катта даромад манбаи бўлиб бораётганлиги билан ажралиб туради. Спорт турларининг 2 асосий гуруҳи мавжуд: миллий Спорт турлари ва халқаро Спорт турлари. Миллий спорт турлари ҳар бир халқнинг ўзига хос турмуш тарзи, меҳнат фаолияти ва дам олиш шароити асосида ривожланган. Халқаро Спорт турлари муайян шароитларда мусобақалар ўтказишнинг умумлаштирилган тизимларидан иборат бўлиб, бунда мусобақа иштирокчиларининг ўзаро муносабатларини, натижаларни ҳисобга олиш ва баҳолашни халқаро миқёсда бир хил тартибга келтириш, ягона қоидалардан фойдаланишга асосланган махсус чеклашлар назарда тутилади. Спорт билан шуғулланишда жисмоний тарбия ва Спортни бошқариш давлат органлари, халқаро Спорт ташкилотлари томонидан ман этилган воситаларни қўллашга йўл қўйилмайди.

АННОТАЦИЯ

Спорт иншоотларини қуриш қийин вазифалардан бири бўлиб, уни муваффақиятли ҳал этишга фақат малакали ишлаб чиқилган концепция билан эришилади. Аввало шунини таъкидлаш керакки, ушбу мақола доирасида биз давлат эҳтиёжлари учун қурилаётган объектлар ҳақида гапирмаяпмиз. Гап спорт иншоотларини қуриш ҳақида кетмоқда

Спорт иншоотларини қуришда асосий муаммо уларнинг жуда катта ҳажмидир, бу улар томонидан ишлаб чиқарилган фойда билан таққосланмайди. Ёпиқ конкида учинчи майдончалари, футбол майдончалари, сузиш ҳавзалари ва бошқалар—бу катта майдон объектлари ва уларнинг муваффақиятли ишлаши учун тўғри ишлаб чиқилган

концепция муҳимдир. Аммо концепция ҳақида гапиришдан олдин, келинг, спорт иншоотларини қуриш учун жой танлашга қисқача тўхталамиз. Ишлаб чиқувчилар энг фойдали кўчмас мулк объектлари сифатида савдо ва офис марказларини қуриш мақсадга мувофиқ бўлмаган ер участкалари мавжудлигини яхши билишади ва бу сайтнинг энг яхши жойлашуви билан боғлиқ эмас. Бундай ҳолларда, ишлаб чиқувчилар ва ер эгалари ривожланишнинг муқобил концепциялари устида ишламоқдалар. Бундай тушунчалардан бири кўпинча уйларнинг ҳовлиларидаги участкаларда, турар-жой майдонининг чеккасида, автомобил йўлларида, саноат зоналари ёки бошқа спорт иншоотлари яқинида қурилган спорт мажмуасини қуриш бўлиши мумкин. Спорт мажмуаси қандай бўлишига боғлиқлигини ҳам тушуниш керак. Бу фитнес клуби, сузиш ҳавзаси, теннис кортлари, футбол майдонлари, жанг санъатлари заллари ёки уларнинг комбинацияси бўлади. Танлов кўплаб омилларга боғлиқ: турар-жой биноларининг яқинлиги, жамоат транспорти тўхташ жойлари, транспорт оқимлари, мактаблар, бошқа спорт иншоотларининг жойлашуви ва бошқалар. Тўғри танлов фақат жойлашувни чуқур таҳлил қилиб, аҳолига, уларнинг афзалликларига ва фаровонлик даражасига катта эътибор бергандан кейингина амалга оширилиши мумкин. Танлов амалга оширилгандан сўнг, спорт мажмуаси концепцияси ишлаб чиқилади, унда комплекс қандай бўлиши кераклиги батафсил тавсифланади. Спорт мажмуаси концепциясини ишлаб чиқишда нафақат объектнинг ўзи тавсифига, балки объектнинг рентабеллигига эришишга ҳам эътибор қаратилади. Концепция сизга объектнинг оптимал майдонини, қаватлар сонини, форматини ва жойлашишини аниқлаш имконини беради.

Калит сўзлар: спорт иншоотлари, ўзгарувчанлик, мослашувчанлик, энергия самарадорлиги, функцияси.

СПОРТ МАЖМУАЛАРИНИ ЛОЙИҲАЛАШ ВА ҚУРИШ

Дунёда кўплаб спорт йўналишлари мавжуд. Енгил атлетика, аэробика, гимнастика, фигурали учуш, футбол, эркин кураш-бу машҳур спорт турларидан бири. Одамлар ўзларининг сеvimли спорт турлари билан шуғулланишлари ва унда ривожланишлари учун ихтисослаштирилган, жиҳозланган ўйин майдончалари — спорт мажмуалари керак.

СПОРТ майдончаларининг иккита асосий вазифаси бор: спортни алоҳида муассаса сифатида ривожлантириш ва кенгайтириш имкониятини бериш; спорт билан шуғулланадиганлар учун қулай шароитлар яратиш. Ушбу вазифаларга асосланиб, дизайнерлар лойиҳани яратишда қуйидаги тамойилларни ҳисобга олишлари керак: комплексларни зарур спорт анжомлари билан таъминлаш; махсус спорт майдончаларини жойлаштириш, жойлаштириш ва тайёрлаш; спорт мажмуаси параметри бўйлаб мухлислар учун ўйин майдончаларини жойлаштириш; спорт мажмуаларини таблолар ва проекторлар каби техник воситалар билан таъминлаш; дам олиш жойлари, кийим алмаштириш хоналари, душларнинг спорт мажмуаларида жойлаштириш; сауналар, сузиш ҳавзалари ва фито-барларнинг тижорат кўнгилочар марказларида жойлаштириш. Шунингдек, лойиҳада маиший ва маъмурий қисмларни таъминлаш керак.

СПОРТ МАЖМУАЛАРИНИНГ ТУРЛАРИ

Турли хил мақсад ва йўналишларга ега бўлган турли хил sport мажмуалари мавжуд. Спорт мажмуасининг мақсадига кўра куйидагилар мавжуд:

Спорт ва дам олиш мажмуаси , Ушбу тузилмаларнинг мақсади аҳолини соғлиғини мустаҳкамлайдиган тадбирларга жалб қилишдир. Қоида тариқасида, улар жамоавий фаолият, жисмоний фаоллик ва кардио машғулотлар учун бир нечта зоналарни тақдим этадилар. Шунингдек, ушбу муассасаларда кўпинча спорт клублари ташкил этилади: болалар ва катталар учун; Хусусий фитнес маркази, сауна ва массаж, косметология ва бошқалар.; Ўқув ва ўқув мажмуаси. Қоида тариқасида, бино , унинг шартлари катта йўналиш учун тақдим этилади. Бу муз аренаси, сузиш ҳавзаси ёки саккизбурчак бўлиши мумкин. Баъзида бундай комплексларда бир нечта спорт йўналишлари келишиши мумкин. Масалан, муз саройида сиз хоккей ва фигурали учиш билан шуғулланишингиз мумкин. Кўнгилочар ва спорт заллари. Ушбу спорт мажмуаларида намоёишлар ва мусобақалар ўтказилади. Бундай биноларни лойиҳалашда хавфсизлик, эвакуация усуллари, мухлислар учун жойлар, видеопроекторларга алоҳида эътибор берилади. Дизайни бўйича биринчи очик спорт мажмуалари ва иккинчи ёпиқ спорт мажмуалари мавжуд. Биринчиларини лойиҳалаш осонроқ ва нархи арзонроқ, улар иситиш ва шамоллатиш тизимларини таъминлашга ҳожат йўқ. Ёпиқ спорт майдончалари бинога жойлаштирилган ва шунинг учун уларни лойиҳалаш қийинроқ.

ДИЗАЙН ТУЗИЛИШИ

Ҳар бир спорт майдончасида 3 та зона таъминланиши керак:

Асосий майдони. Бу спортчилар машқ қиладиган ва мусобақалар ўтказиладиган майдони ; Кўшимча майдони. Ушбу зонага маиший ва маъмурий бинолар, ташриф буюрувчилар учун дам олиш жойлари ва гигиеник муолажалар учун жойлар киради; Стендлар. Бу кузатувчилар учун жойлар. Улар ўриндиқли ёки ўриндиқсиз бўлиши мумкин. Энг муҳим талаб шундаки, улар асосий зонага кира олмасликлари керак. Спорт майдончаси лойиҳасини яратишда ушбу қисмларнинг барчаси иложи борича қулай жойлашганлигига ишонч ҳосил қилиш керак. Шунингдек, ходимлар, спортчилар ва мухлислар учун алоҳида кириш жойларини таъминлаш керак.

ДИЗАЙН СТАНДАРТЛАРИ

Спорт майдончаларини лойиҳалашда дизайнерлар ушбу соҳадаги энг тўлиқ ҳужжат бўлиб, ушбу турдаги тузилмаларни лойиҳалашнинг барча хусусиятларини таъминлайди. Ҳужжат бир вақтнинг ўзида бир нечта давлат стандартларига асосланади. Спорт мажмуалари нафақат жисмоний ривожланиш учун яхши, балки дўстларингиз билан яхши ва қизиқарли вақт ўтказишга имкон беради: беланчакда сайр қилинг, слайддан пастга тушинг ёки арқонга тезроқ кўтариладиган пойгани ташкил қилинг. Аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш, ёш авлоднинг соғлом ва баркамол бўлиб вояга етишини таъминлаш давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Президентимизнинг «Соғлом турмуш тарзини кенг татбиқ этиш ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони ижросини таъминлаш юзасидан самарали ишлар амалга оширилмоқда.

Ёшлар орасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш, қолаверса, давлатимиз раҳбари томонидан илгари сурилган 5 та муҳим ташаббуснинг иккинчи йўналиши ижросини

таъминлаш мақсадида тизимли равишда спорт тадбирлари ва мусобақалар ўтказиб келиняпти. Мамлакатни дунёга тез танитадиган соҳа, бу — спорт. Спорт миллат ва ирқ танламайди, у барчани ўз атрофида бирлаштиришга қодир восита, дейиш мумкин. Спорт туфайли кўп мамлакатларга борамиз, мусобақалардан сўнг бошқаларга ўз юртимиз, халқимизнинг урф-одатлари, анъаналари, қолаверса, тарихи неча асрларга бориб тақаладиган қадимий обидаларимиз ҳақида сўзлаб берамиз. Табиийки, шу суҳбатлар жараёнида чет эллик ҳамкасбларимизда Ўзбекистонга бўлган қизиқиш ортади. Бир сўз билан айтганда, спорт орқали туризм, туризм воситасида спорт ривожланади.

Куни кеча давлатимиз раҳбарининг «Туризм, спорт ва маданий мерос соҳаларида давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони эълон қилинди. Фармон ўз ичига туризм, спорт ва маданий мерос соҳаларида замонавий бошқарув механизмларини жорий этиш, илғор хорижий тажрибага таяниб ушбу йўналишларда инфратузилмани жадал ривожлантириш, объектлардан самарали фойдаланиш, аҳолига етарли шарт-шароитлар яратишга қаратилган.

Бундан ташқари, мамлакатимизда туризм, спорт соҳаларини янада ривожлантириш, аҳолини жисмоний тарбия ва спортга кенг жалб этиш, инфратузилмани яхшилаш, туризм салоҳияти юқори бўлган ҳудудларнинг ўзаро боғлиқлигини таъминлаш орқали туристлар саёҳати учун қулай шарт-шароитлар яратиш, маданий меросни муҳофаза қилишга қаратилган комплекс чора-тадбирлар босқичма-босқич амалга оширилиши белгиланди. Шунингдек, «Туризм, спорт ва маданий мерос соҳаларида давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Президент фармонига мувофиқ Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги ҳамда Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси негизида Туризм ва спорт вазирлиги ташкил топди. Бу ривожланган хорижий мамлакатларнинг тажрибасини чуқур ўрганиб, таҳлиллар асосида чиқарилган қарордир.

Кўплаб хориж давлатларида Туризм, маданият ва спорт, Туризм, ёшлар ва спорт каби вазирликлар самарали фаолият олиб бормоқда. Ушбу икки соҳани бирлаштириш орқали қатор ижобий ўзгаришлар бўлиши кутилмоқда. Жумладан, туризм объектларини самарали бошқариш ҳамда мазкур соҳага замонавий ахборот технологияларини жорий этиш, мамлакатнинг туризм салоҳиятини тубдан оширишга, туризм хизматларининг ташқи ва ички бозорларида маркетинг тадқиқотлари олиб боришга, тарихий-маданий меросни кенг тарғиб қилишга, мамлакатимизнинг туризм қиёфасини сақлаб қолиш ва ривожлантиришга, миллий туризм маҳсулотлари, брендларининг халқаро туризм бозорларига кириб боришига йўналтирилган фаол реклама-ахборот сиёсатини амалга оширади.

Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида мавжуд спорт объектларини давлат-хусусий шериклик асосида самарали бошқариш, аҳолининг кенг қатламларини спорт билан шуғулланишга, соғлом турмуш тарзини юритишга жалб этиш, жисмонан соғлом ўсиб келаётган авлодни тарбиялаш, спорт индустрияси, инфратузилмасини ривожлантириш, олий спорт маҳорати соҳасида мамлакатимизнинг халқаро спорт майдонида муносиб иштирокини таъминлашга қаратилган ягона сиёсатни амалга ошириш белгиланган. Қолаверса, жисмоний тарбия ва спорт жамиятлари ҳамда клублари, спорт федерациялари фаолиятини мувофиқлаштириб, республика

мактабгача таълим ташкилотлари, умумий ўрта, ўрта махсус ҳамда олий таълим муассасалари жисмоний тарбия ўқитувчилари, инструктор, тренерлар фаолиятига ташкилий-услубий раҳбарликни амалга ошириш ҳам белгиланган. Яна маҳаллий давлат ҳокимияти, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жисмоний тарбия, спорт жамиятлари, таълим муассасалари, жамоат ташкилотлари билан биргаликда аҳоли, айниқса, болалар, ёшлар ўртасида жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланишни оммалаштириш, оммавий спорт турларига кенг жалб қилиш борасида кенг кўламли ишларни ташкиллаштириш кўзда тутилган.

Адабиётлар рўйхати

1. Белоносов С. А. истиқболли меъморий шаклланиш кўп функцияли спорт мажмуалари / архитектура: 18.00.02 / С. А. Белоносов; Урал Давлат архитектура ва санъат Академияси. Екатеринбург, 2009. 165 п.: Библиогр. 114-125 бетлар.
2. Гранев В. В. кўп функцияли СПОРТ мажмуалари Д. К. Леикина, В. В. Моторин. М. Авис асл, 2011. 200 п.
- 3, Янковская Ю.С. ўзгартирилган СПОРТ иншоотларининг аҳамияти шаҳар муҳитининг тузилиши
Ю.С. Янковская, О. В. Федорова
XX аср меъморий интерспасе: тажриба, муаммолар, истиқболлари: мат. халқаро илмий услуб. Санкт-Петербург: Спбгасу нашриёти, 2013 йил. 345-347 бетлар.
4. Янковская Ю.С. Спорт иншоотининг мослашувчанлиги тушунчаси Ю.. Янковская, О. В. Федорова // Уралниипроект академик РААСН, 2013. . 3. 70-74 бетлар.
- 5, Федорова О. замонавий трансформация кўринишини шакллантириш спорт иншоотлари